

PAPER DETAILS

TITLE: ankiri'da Yârân Sohbetlerinin Edebî Cephesi yahut Yârân Edebiyatı

AUTHORS: Ömer ÇAKIR

PAGES: 151-20

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/180178>

Çankırı’da Yârân Sohbetlerinin Edebî Cephesi yahut Yârân Edebiyatı^(*)

Ömer ÇAKIR^(**)

Özet

Türk kültüründe özellikle kış aylarına mahsus olmak üzere yapılan çeşitli sohbet toplantıları bulunmaktadır. Anadolu’nun değişik yörelerinde bunlara çeşitli adlar verilmektedir. Bu sohbetlerden Çankırı’ya mahsus olanına “sohbet âlemi” veya günümüzdeki yaygın adıyla “yârân sohbeti” denilmektedir. Yârân sohbetlerinde çeşitli meslek gruplarından genç-yaşlı bir kısım erkekler kendi aralarında eğlenmekte ve hoşça vakit geçirmektedir. Ancak hemen belirtmek gerekir ki bu sohbetlere katılanlar hem eğlenmekte hem de birbirlerini eğitmektedir. Çünkü Çankırı yârân sohbetleri özellikle gençler için bir eğitim işlevi görür ve adeta bir bakıma okul olur. O sebeptendir ki şu söz bu meclisler için adeta bir vecize haline gelmiştir: Kız anadan öğrenir sofrâ düzmeyi/ Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi. Ayrıca, müzik ve edebiyat bu sohbetlerin vazgeçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Söylenen türküler, maniler, bilmeceler ve tekerlemeler ile oynanan orta oyunları yârân sohbetlerinde edebî bir cephenin de olduğunu göstermektedir. Bu yazıda söz konusu sohbetlere mahsus edebî ürünlerin “yârân edebiyatı” olarak nitelendirilebileceği teklif edilmiş ve eserler bu bağlamda ele alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk kültürü, Sohbet, Yârân sohbeti, Yârân edebiyatı, Türk edebiyatı, Çankırı

The Literature Framework of Yaran Chat in Çankırı or Yaran Literature

Abstract

There are various chats in Turkish culture which take place especially in winter. These chats are called with various names in different parts of Anatolia. One of these chats special to Çankırı is called as “chat bender” or with its current common name Yaran chat (Yaran: friend, close friend). In Yaran chats, young and old males from various professions come together and enjoy themselves. However we need to indicate that the males who take part in these chats both enjoy and train each other. Because the Çankırı Yaran chats have a training function for the young males like a school. For that reason, the following saying had become a benchmark for these assemblies: The girl learns how to prepare the meal table from her mother; the boy learns how to talk in public from his father. Moreover, music and literature are indispensable components of these chats. The songs, poems, riddles and tongue twisters and drama shows indicate that there is a literary dimension in Yaran chats. In this article it is offered that the literary works special to subject matter chats can be defined as “yaran literature” and the works are examined within this framework.

Key words: Turkish culture, chat, Yaran chat, Yaran literature, Turkish literature, Çankırı

^(*) Bu yazı, Çankırı Karatekin Üniversitesi Yaran Kültürü Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından 23-25 Kasım 2012 tarihleri arasında Çankırı’da organize edilen, “Yaran Kültürü / Sohbet Meclislerinin Günümüzdeki Meseleleri” adlı çalıştayda sunulan bildirinin yeniden gözden geçirilmiş halinden oluşmaktadır.

^(**) Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çankırı.

Giriş

Türk kültür tarihinde özellikle uzun kış gecelerine mahsus çeşitli sohbet toplantıları/âlemleri bulunmaktadır. Mesela, İstanbul'da kış gecelerinde hem sarayda (Padişahın, devletin ileri gelenlerinin ve kimi şairlerin katılımıyla) hem de halk arasında (dostların bir araya gelmesi ile) yapılan helva sohbetleri bunlardan biridir. Ahmet Midhat Efendi, kaybolmaya yüz tutmuş olmasından büyük üzüntü duyduğu bu sohbetler hakkında Hasan Mellah yahut Sır İçinde Esrâr isimli romanında ayrıntılı malumat verir:

“Buna göre, “Helva sohbeti demek, içtimâ eden ahabba bir gaziler helvası ziyafeti çekmek olup, iştihâ açmak için bu helva ile beraber bir de lahana turşusu arz olunur.” Bazen de Frenklerin supesi gibi yatsılık yemek olarak, helvanın yanına birkaç sahan yemek ilâve edilir. “Hele yapılacak helva keten helvası olur ise, ahabbâ bunu kendileri çevirip, bu arada gayet lâtif helva şarkıları çağırılır.” Yapılan gaziler helvası olursa, tellenip pullanan helva topu, bundan sonra helva sohbetleri düzenleyecek kişiye helva şarkılarıyla takdim edilir. Bu gibi toplantılarda her zaman helva olacak diye bir kaide yoktur. “Helva yoksa hane sahibinin mürüvvetine göre, yatsıdan sonra bir tabla yemiş çıkarılıp ahabba arz olunur.”¹

İstanbul'un dışında Osmanlı coğrafyasında özellikle Anadolu'nun değişik yerlerinde de yine kış gecelerine mahsus çeşitli sohbet meclislerinin olduğu bilinmektedir. Araştırmalardan öğrendiğimize göre bunların bir kısmının adı ve yapıldığı yerler şöyledir: “Gezek veya Gezek Âlemleri (Senirkent, Isparta, Afyon), Çetnevîr (Konya), Kaz Âlemi (Havza-Samsun), Ferfane (Bolu), Sohbet Kurma (Gerede-Bolu), Sohbet Âlemi (Gerede-Bolu), Sohbet (Dursunbey-Balıkesir), Sıra Gezmek (Gaziantep, Akşehir-Konya), Sıralar (Karabük, Safranbolu-Zonguldak), Ferfene (Bozkır), Sıra Gecesi (Urfa), Sohbet (Bolu), Yaren Meclisi (Şabanözü-Çankırı), Oymak Toplantısı (Denizli), Erfane (Denizli), Sıra Yareni (Akşehir-Konya), Oturak Âlemi (Konya), Helva Sohbetleri (Balıkesir), Arifane (Balıkesir), Oda Sohbetleri (Gaziantep), Sıra Daveti (Çorum), Ziyafet (Burdur).”²

¹ Mehmet Doğanay, “Bir Mekân Unsuru Olarak İstanbul'un Ahmed Midhat Efendinin Romanlarına Tesiri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, Ağustos 2006, s.102-103; <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/15/95-108.pdf>, 18.11.2012.

² Geniş bilgi için bkz. Nebi Özdemir, “Türkiye'deki Halk Eğlenceleri Ve Kış Eğlenceleri”, *V. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi, Halk Müziği Oyun ve Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara 1997, s. 284'ten naklen <http://yarenevi.wordpress.com/category/helva-sohbeti/>, 18.11.2012.

Anlaşılaçağı üzere, Türk kültüründe özellikle kış gecelerinde Padişahın sarayından bir köyün odasına kadar temelinde hoşça vakit geçirmek gayesi olan ve bugün çeşitli adlarla bilinen sohbetler gerçekleştirilmiştir. İşte bu sohbet kültürünün Çankırı'ya has örneğinin adı genel kabule göre Yârân sohbetidir. Konu ile ilgili ilk araştırmaları yapanlardan biri olan Tahsin Nahit'in 1926 senesinde Hakimiyet-i Milliye gazetesinde neşrettiği yazıdan öğrendiğimize göre, Çankırı'daki bu "sohbet âlemi", "kış gecelerine mahsus bir eğlence" olup "altı yüz yıllık bir tarihi" vardır. "Çankırı sohbet âlemleri halka mahsustur. Halkın eğlenmek için yarattığı bir şekildir." Eğlencenin yanında "henüz hayata atılan bir genc" bu sohbet âlemlerinde "edeb-erkan" öğrenir.³ Dolayısıyla bu sohbet âlemleri gençler için bir eğitim işlevi de görür; bir bakıma okul olur. O sebeptendir ki şu söz bu meclisler için adeta bir darbı mesel haline gelmiştir: Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi/ Oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi.

Hemen belirtelim ki yazımız için yapmış olduğumuz bu girişten Çankırı'daki sohbet âlemleri hakkında genel bir malumat vereceğimiz zannolunmasın. Yazımızın amacı, genel anlamda sohbet meclislerinin vazgeçilmez bir yönü olan edebiyatın, edebî ürünlerin, edebiyatla ilgili hususların, ediblerin Çankırı sohbet âlemlerindeki yeri ve önemi nedir sorusuna bir cevap bulmaya çalışmaktır. Bunun yanında genel anlamda Türk kültürü özelde de Çankırı'nın yerel kültürü açısından son derece önemli olan bu sohbetlerin edebiyatımıza ne derece konu olduğu, edebî eserlere ne ölçüde aksettigi. Dolayısıyla yazımızda Çankırı'daki Yârân sohbetlerinin edebî cephesi üzerinde durulacaktır. Bu çerçevede şu üç temel sorunun cevabı aranmaya çalışılmıştır: 1.Çankırı Yârân sohbetlerinde edebiyatın yeri var mıdır? Varsa bu konuda neler söylenebilir? 2. Çankırı yârân sohbetlerine edibler, yani şairler ve yazarlar katılmış mıdır? 3. Çankırı yârân sohbetleri Türk edebiyatında çeşitli türlerdeki eserlere konu olmuş mudur? Olmuşsa bu konu nasıl işlenmiştir?

Çankırı Yârân Sohbetlerinde Edebiyatın Yeri

Türk kültüründe hem yüksek zümrenin hem de halkın hayatında edebiyatın özellikle şiirin önemli bir yeri vardır. Öyle ki Türk milleti asker bir millet olduğu kadar şair bir millettir de dense yeridir. Elbette bu durum sohbet meclislerinde de kendini gösterir. Sohbet meclislerinde şairlerin bulunması, şiirin konuşulması ve şiirsel söylemin oluşu bu meclislerin bir edebî ziyafete dönüşmesini sağlar. O sebeple yârân sohbetlerinde de

³ Tahsin Nahit Uygur, *Çankırı Halk Edebiyatı*, Okuyan Adam Yay., 1. Bsk., Ank., 2002, s. 27-28.

edebiyatın önemli bir yeri olsa gerektir. Yârân sohbetlerini bu açıdan incelediğimizde şu hususlarla karşılaşmaktayız:

Yârân Sohbetlerinde Şiirsel Söylem

Klasik kültür ve edebiyatımız nazmı nesre daha çok tercih eder. Öyle ki Kabusnâme yazarı, “Nesir raiyyet gibidir ve nazım padişah’tır” der.⁴ Anlaşılacağı üzere şiir padişaha nesir de onun idaresindeki halka benzetilmiştir. Böylece şiirin önemi ve hâkimiyeti vurgulanmaktadır. Divan edebiyatında şiirin ön planda olması biraz da bu anlayıştan kaynaklansa gerektir. Söz konusu anlayışın yansıması sadece edebiyatla sınırlı kalmaz, gündelik hayatta da nazmın/şiirin önemli bir yeri vardır. Şiir öylesine hayatın içindedir ki mesela bir helva sohbetine bile davet bir kıtalık şiirle/davetnâme ile yapılır. Bu çevrede İbrahim Paşa’nın Sultan Ahmet’i bir helva sohbetine manzum davet mektubu ve Padişah’ın cevabı şöyledir:

Tezkere-i İbrahim Paşa
Ezelden abd-i memlûkun çerâğ-ı hasınım zîrâ
Sebeb sensin beni ihyaya devletle saâdetle
Senindir hâne yoktur minnetin şevketlü hünkârım
Kerem kıl sohbet-i helvaya gel ikbâl ü şevketle

Cevab-ı Hazret-i Sultan Ahmed Han
Çerağumsın benüm hem sen vezîr-i nüktedânumsın
Nazîrün yok sadakat ile meşhûr-ı çerağumsın
Beni sen idesin dâvet ne mümkün eyleyem ben red
Derûnumda olan mihrüm gibi sen sûz-i cânumsın⁵

Örnekler çoğaltılabilir. Ancak şiirin ve şiirsel söylemin sohbet meclislerinin vazgeçilmez unsuru oluşu sadece Saray veya yüksek zümre arasında değildir. Çünkü hayatın adeta bir parçası olan şiir ve şiirsel söylem taşrada da geçerlidir. Çünkü bunu Yârân sohbetlerinde de görmek mümkündür. Bu çerçevede Yârân sohbetlerinin vazgeçilmez içeceği

⁴ Keykavus, *Kabusnâme*, (Haz. Orhan Şaik Gökyay), MEB Şark-İslam Klasikleri, İst., 1966, s. 253’ten nakleden Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, Ötüken Yay., İst., 1993, s. 169.

⁵ *Mecmua-i Münşeat*, 06 MK Yz.A 2610, vr.17a; Bazı değişikliklerle Sultan Ahmed’in cevabı için bkz. Coşkun Ak, *Şair Padişahlar*, KTB Yay., Ankara, 2001, s. 319; Osmanlı kültüründe özellikle kış aylarında yapılan helva sohbetleri çok meşhurdur. Bu sohbetler zaman zaman padişah ve sadrazamın da katılımıyla ayrı bir önem kazanır. Nedim, *Dîvân*’ında “Der-Medh-i Sadr-ı Güzîn ve Teşrif-i Sohbet-i Helva” başlığı ile yer alan kasidesinde Sadrazam İbrahim Paşa’yı ve bir helva sohbetine gelişini över. (*Nedim Dîvânı*, Haz: Halil Nihad, İstanbul, 1338-1340, s. 70; *Büyük Türk Klâsikleri*, C.6, s. 250)

“kahveler verilirken beyitler söylen”mesi, alanın “aynı suretle mukabele”de bulunması bunu göstermektedir.⁶ Bunun dışında “sohbet gecesi dağılmadan evvel gelecek haftanın ocağını yakacak zata karşı Arap verme⁷ merasimi yapıl”ırken de “yârândan güzel seslilerle çalgıcıların ayağa kalk”ıp “kemali ihtiramla Başağanın huzuruna gel”ip⁸ duygu ve düşüncelerini türkü ile dile getirmeleri oldukça manidardır. Bu çerçevede yârânların Başağaya karşı şöyle seslendikleri belirtilir:

Fakirin geldi divane
E[l]inde gül dane dane
Yârân başı izin kime

İç ağam afiyet olsun.
Sohbetin mübarek olsun.

Yeniçeri yeniçeri
Belinde bıçak, hançeri
Al arabı, gir içeri

İç ağam afiyet olsun.
Sohbetin mübarek olsun.⁹

Başağanın huzurunda bu türkü söylendikten sonra Küçük Başağanın huzuruna gelinip yine hususî makamla şu deyişler söylenir:

Evlerinin önü şimşir
Günler doğar ıslıl ıslıl!
Pilavı yağlıca pişir.

İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun.

Evlerinin önü dere
Gelir göğüs gere gere.
Pilavın içine (Deve!).¹⁰

⁶ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 35.

⁷ Yârân sohbetlerinde “zilli maşa ile tefin ismi Arabdır. Bunlar ortalığın malıdır. Ocak kimde ise merasimle devredilir ve bir hafta onda kalır”. İşte gelecek hafta ocak yakacak kişi için yapılan bu ocak devri merasimine “Arap verme veya Ocak verme denir.” (Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s.524.)

⁸ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 30.

⁹ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 31.

Anlaşılaçağı üzere yârânlar haftaya ocak yakacak kişiden pilavı yağlıca yapmasını, içindeki etin de deve eti olmasını istemektedir. Ancak bunu öylesine değil de manzum ifade etmeleri önemlidir. Akabinde “arab”ı alacak kişinin mesleğine göre hitap edilmesi ve ondan da beklentilerin şiirsel bir söylemle ifade edilmesi dikkati çeker. Mesela “arab”ı alacak kişinin mesleği bezcilik ise “Bezcilik et de para kazan” denildikten sonra şöyle denilir:

İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun
Makatlıkta olur saçak
Kimi yalan, kimi gerçek
(Yârân) istiyo köçek

İç ağam afiyet olsun.
Sohbetin mübarek olsun.

Evlerinin önü oluk
Gırnatacı üfler soluk
Pilavın içine (Coluk)

İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun.¹¹

Bütün bunlardan sonra “yârân, hususî makamla” Arap verilen ve “güveği” olarak adlandırılan haftaya ocak yakacak yârân” ile ondan sonra ocak yakıp sırasını savacak olan ve “sağdıç” denilen yârâna hitaben şöyle seslenilir:

Arap seni beslesinler bal ile
Dört yanını donatsınlar gül ile
Edebiyle, erkânıyla, yoliyle:

İç ağam afiyet olsun
Sohbetin mübarek olsun

Arap seni gezdirirler arayı
Ak üstüne yazıyorlar karayı

¹⁰ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 32.

¹¹ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 31-32.

(Ahmet) ağa etti, savdı sırayı.

.....

Çavuş ağa davet eder getirir
Baş ağalar her işleri bitirir
Kadir mevlâm eksigini yetirir.

.....

Bayırlarda olur arduç
Topçularda olur hartuç
Şu güveği, şu da sağdıç.

Git çarşıya yağın acısın alma
Akşama kadayıf, geceye helva.¹²

Kaynakların verdiği bilgiye göre bundan sonra haftaya toplanmak üzere yârân dağılır. Bütün bu deyişler göstermektedir ki yârân sohbetinde şiirsel söylemin önemli bir yeri vardır. Yâranlar özellikle bir sonraki hafta ocak yakacak olan kişinin belirlenmesi sırasında ve belirlenen kişiden taleplerini dile getirme noktasında söyleyeceklerini hece vezni ile şiirsel bir şekilde ifade etmektedirler. Bu da hem yârânın edebî kabiliyetlerini hem de yârân meclisinde edibâne bir iletişimi göstermektedir. Kısaca, şiir hayatın içindedir ve hayat şiirle ifade edilmektedir.

Yârân sohbetlerinde şiirsel söylemin bir parçası da misafirler gelip yerlerine oturduktan sonra henüz seyirlik oyunlar yani orta oyunları başlamadan önce bir bakıma “oyunların açılışı” mahiyetinde mukaffa/kafiyeli söz söylemektir. Bunu bir alıntıyla şöyle izah edebiliriz:

Herkes yerine oturduktan sonra “Oyunların açılışı manasına çavuş turayı Büyük baş ağasının ayakları önüne eğilerek bırakır. Baş ağa turayı alır, Küçük Baş ağasının önüne gelir. Küçük Baş ağa elini açar ve bir mısra söyler. Büyük Baş ağa onunla kafiyeli ikinci bir mısra söyler ve turayı Küçük Baş ağasının avucuna vurur. Küçük Baş ağa turayı alır. Büyük Baş ağa Kolu’nun en kıdemlisinin önünde durur. O da elini açar. Küçük Baş ağasının söylediği mısranın ilk kelimesiyle başlayan başka bir mısra söyler. Küçük Baş ağa ona kafiyeli ikinci bir mısra bulur ve söyler ve turayı yârânın eline vurur. Böylece bütün yârân ilk söze uygun ve kafiyeli bir mısra söylemek zorunda kalır; söyleyemeyenin eline vurulur. Fakat kendi tura vurma hakkını kaybeder.

Mesela Küçük baş ağa elini açarak, “Korgun’un altı Apsarı” der.(...) Büyük Baş ağa, “Turayı yiyince benzin oldu sapsarı” der ve vurur. Ondan sonraki, “Korgun’un üstü Şuhlar”(Şıhlar Korgun’a bağlı bir köydür)

¹² Tahsin Nahit Uygur, a.g.e., s. 34-35.

*der elini açar. Küçük Başağa, “Tura adamı böyle mihlar” der ve turayı vurur. Yani bütün yârân sıra ile Korgun sözüyle başlayan bir mısra bulmak ve onunla kafiyeli ikinci bir mısra yakıştırmak zorundadır.”*¹³

Bütün yârânın bu şekilde kafiyeli bir mısra bulması ve dikkatlerin kafiye üzerine yoğunlaşması önemlidir. Çünkü bu durum, akabinde başlayacak ve içinde kafiyeli kelimelerin dikkatle dinlenilmesi gerekecek olan oyunlara bir bakıma hazırlık gibidir. Mesela yukarıda bahsedilen kafiyeli mısra bulma çalışmasından “sonra sohbetlerde çok bulunmuş tecrübeli yârândan birisi hemen yerdeki geniş meydanın ortasına oturarak, “Oyunların başı giriş” diye bağırır. Derhal yârândan on, on beş kişi bir halka teşkil edecek şekilde yanına otururlar. Bu ilk oturan yârâna ebe derler. Ebe diğer oyuncularından birine “Sen şeytansın” der, onu şeytan tayin eder. Sonra Çavuş ortaya, yanmakta olan uzun şamdanlı bir mum koyar. Ebe bir parmağını uzatarak elini yerdeki halıdan kaydırır ve şamdana doğru süratle götürerek bağırır, “Giriş!” Herkes tekrar eder, sonra geri çeker, “Çıkış” der. Tekrar sürer ve gene “Giriş!” diye bağırır, birkaç tekrardan sonra, “Kiriş” der ve elini süratle uzatır. Şeytan olan yârân da hemen şiddetle “kiriş” diyerek elini uzatır, yanlışlıkla yârândan biri de elini uzatırsa veya “kiriş” diye bağırırsa cezalı olur.(...) Cezalar genellikle tura vurma cezalarıdır.”¹⁴

Bütün bu kafiye üzerine yoğunlaşmış olan çalışmaların, yârânların hem şiirsel bir söylem kabiliyetini geliştirdiğini hem de onlar için bir dikkat eğitimi olduğunu söylemek mümkündür. Bunun da şiirin temel unsurlarından biri kullanılarak yapılması dikkat çekicidir.

Yâran Sohbetlerinde Söylenen Türküler

Çankırı yâran sohbetlerinde müzikle edebiyat bir bakıma iç içedir. Zira başta türkü olmak üzere çeşitli türlerdeki eserlerin söylenmesi sohbetlerdeki eğlencenin ve hoşça vakit geçirmenin vazgeçilmez bir parçasıdır. Mesela, misafirler gelip kendilerine hoş geldin kahvesi ikram edildikten sonra gelen misafirler arasında özellikle “mevki sahibi” biri varsa Büyük Başağanın talimatıyla, “güzel sesli ve usul bilen yârân”dan bir heyet şahnişinde “gazel, uzun hava, divan koşma, topal koşma, zincirli koşma, müstezat, semâî, kerem, kesik kerem vs. okurlar.”¹⁵ Aynı şekilde sabaha doğru, gelecek hafta ocak yakacak olan yârânları tespit etmeden önce de “sabahiden bir fasıl yap”ıldıktan sonra “beyit, gazel, koşma, kalenderi,

¹³ Necati Asım Uslu, “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi”, *Karatekin Eli, Yâren Diyârı Çankırı’dan Sözler*, Kelebek Mat., İstanbul 2005, s.519.

¹⁴ Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s.519-520.

¹⁵ Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s. 518.

gevheri gibi parçalar çalınır, söylenir.”¹⁶ Sohbetin bir bakıma başında ve sonunda müzik eşliğinde bu tür eserler söylenmekle beraber, bunların dışında asıl sohbet devam ederken yârenlerin söyledikleri Türküler üzerinde de durmak icap eder. Çünkü türküler sohbete ayrı bir çeşni katmaktadır.

Sohbetlerde söylenen¹⁷ türküler baktığımızda bunların genel olarak aşk, ayrılık ve kahramanlık türküler olduğu görülmektedir. Bunların bir kısmı mahalli bir kısmı ise Osmanlı coğrafyasının ve daha sonra Türkiye’nin birçok yerinde söylenen kahramanlık türküleridir. Bazı yerel araştırmalarda yârân sohbetlerinde söylenen türkülerin “akşam havaları”, “mahalli oyun havaları”, “daha hızlı söylenen ve oynanan oyunlar”, “oturak havaları” şeklinde tasnif edildiği görülmektedir.¹⁸

Aşk ve ayrılık türküler olarak şunlar söylenebilir: “Seher vakti türküsü, Havuz başı türküsü, Servet Hanım türküsü, Elif kız türküsü, Akşam türküsü, Karataş türküsü, Ayrılık türküsü, Geyik türküsü, Urumeli türküsü, Yüksek minare türküsü, Melek Hanım türküsü, Anbarıncolu türküsü, Üç güzel türküsü, Sürmelim türküsü, Kadifeli gelin türküsü, A çocuk türküsü, Lâhurî şal türküsü, Binlik türküsü”; Kahramanlık türküler ise şunlardır: “Sultan Aziz türküsü, Cebabir türküsü, Tombaktaş türküsü, Şıpka türküsü, Kozanoğlu türküsü, Yunan türküsü, Mısır türküsü, Sivastopol türküsü, Belgrat türküsü, Özü türküsü, Ey gaziler türküsü”.¹⁹

Kanaatimize göre türkülerin genel olarak aşk, ayrılık ve kahramanlık türküler olması sohbete katılan genç yârânların duygularına tercüman olmasıyla ilgili olsa gerektir. Böylece bir yandan gençlerin bireysel aşk duygularına tercüman olunmakta bir yandan da kahramanlık türkülerıyla millî duyguları canlı tutulmaktadır. Bu noktada sohbetin ilk türkülerinden birinin “Ah yine akşam oldu” şeklinde başlayan bir aşk ve hasret türküsü olması, sohbet bitip dağılırken ise yiğitlik ve ayrılık temalı “Cezayir Türküsü”nün söylenmesi oldukça manidardır.

Bilindiği üzere “bir bütün olarak metinlerine bakıldığında, yiğitlik imgesi yanında sıra, hasret, ayrılık temâ üzerine kurulu” olan bu “türkünün konusu, Cezayir’e giden, düşmanla çarpışan ve dönemeyen yiğitlerin âkibetidir.”²⁰ Böylece sohbet, aşk ve hasret duygularının terennümü ile başlamakta ayrılık ve yiğitlik duygularının terennümü ile de bitmektedir.

¹⁶ Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s. 524.

¹⁷ Tahsin Nahit Uygur, Genel anlamda uzun havalar dediği bu tür türküler “gezmelerde söylendiği için (gezme türküler), sohbetlerde ç[ı]ğırıldığı için (sohbet türküler-i oturak havaları)”, denildiğini ifade eder, Uygur, *a.g.e.*, s.65.

¹⁸ Ahmet Absarıhoğlu, *Dünya kültür Mirasımız Yâran*, Ahi yârân Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yay., Kayıkçı Ofset, Çankırı, 2009, s. 22-23.

¹⁹ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 66-93. Kahramanlık türküler ile ilgili benzer isimler için ayrıca bkz., Uslu, *a.g.e.*, s. 522.

²⁰ F.Gülay Mirzaoğlu, “Bir Tarihi Türkü: Cezayir”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mirzaoglu_03.pdf, s.9., 22.11.2012.

Yârân sohbetlerinde söylenen Cezayir uğurlama havasının ilk mısraları şöyledir:

Cezayir'dir koçyiğidin vatani,
Yâr yâr yâr...
Aramazlar gurbet elde yüteni,
Yâr yâr ey, yüteni,
Ak gülün üstünde güller biter mi,
Yâr yâr yâr biter mi ey...
Ağla anam ayrılığın günüdür,
Yanlarım ey aman of Cezayir...²¹

Yârân Sohbetlerinde Söylenen Maniler

Yârân sohbetlerinin vazgeçilmez unsurlarından biri de bu sohbetlerde söylenen manilerdir. Bilindiği üzere Türk halk kültüründe mani söyleme önemli bir gelenektir. Buna göre “Maniler; *“manici, mani yakıcı, mani düzücü, mani atıcı”* adı verilen kişiler tarafından doğmaca olarak özel bir ezgiyle söylenir. Maniciler, maninin kafîye ve redif bölümüne ayak adını verirler. Maniciden ayak bulması, ayağı ayağına denk getirmesi beklenir.”²² Maniler çok değişik ortamlarda söylenebilir. Mesela, “ekin ekerken, davar güderken, hasat kaldırırken, bayramlarda, şenliklerde, evlenme törenlerinde, kına gecelerinde, gelin hamamında, düğün bayrağı dikildiğinde, gelinin başında, kazma kazarken, imeceyle iş tutarken, sünnet törenlerinde, hıdrellez, nevrüz, saya gezme, çömçe gelin törenlerinde, halay çekilirken, pamuk tarlalarında, çeşitli toplantılarda vb. çalıp oynayarak mani söylerler.”²³ Kısaca hayatın birçok alanında özellikle de eğlence ve hoşça vakit geçirilen ortamlarda mani söylenmektedir. İşte yârân sohbetleri de mani söylenilen ortamlardan biridir. “Yâren Meclislerinde mâni söylemeler sohbet odasına renk ve neşe katar. Mânici başının vermiş olduğu ayaktan mâni söylemek oldukça zordur. Verilen ayaktan mâni söyleyebilmek için zaman zaman gülünç sözler de çıkmaktadır.”²⁴

Baş ağalardan Ahmet Absarıloğlu'nun verdiği malumata göre eskiden yârân sohbetlerinde maniler geleneksel usulle yani manici başının

²¹ Orhan Özkan, *Çankırı Gelenekleri ve Yârân Kültürü*, Çankırı Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları, Kayıkçı Mat., Çankırı, 2006, s.72.; Sözlerinde bazı değişikliklerin olduğu bir metin için de bkz. Ahmet Absarıloğlu, *a.g.e.*, s. 53.

²² Hikmet Dizdaroğlu, *Halk Şiirinde Türler, Türk Dili Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, TDK Yayınları, Ankara. 1969, s. 67'den aktaran Erman Artun, “Türk Halk Kültüründe Mani Söyleme Geleneği Manilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_mani.pdf, 22.11.2012., s.1.

²³ Erman Artun, *a.g.m.*, s.1.

²⁴ Ahmet Kıymaz, *Çankırı Yöresi Yaren Kültürü*, Ankara, 1996, s. 26.

ayak vermesi ile söylenmeye başlanırmış. Ancak şimdi çavuşun söylemesi ile başlamaktadır.²⁵ Yârân sohbetlerinde söylenen manilerden bazıları şöyledir:

Manici başı mısın
Cevahir taşı mısın
Ayda bir mektup
Koynunda taşır mısın

Maniyi baştan söyle
Kalemi kaştan söyle
Benim karnım acıktı
Ekmekten aştan söyle²⁶

Manilerin içeriğine baktığımızda genel olarak sevgi, aşk, ayrılık, gurbet gibi duyguların dile getirildiği görülmektedir.

İnci çubuk merdane
Tütünü dane dane
Benim bir sevdiğim var
Şu cihanda bir tane²⁷

Ateşim var külüm yok
Bülbül oldum dilim yok
Yar senden ayrılalı
Ağlamadık günüm yok²⁸

Bahçelerde kereviz
Biz kereviz yemeyiz
Bize Çankırılı derler
Biz güzeli severiz²⁹

Yârân Sohbetlerinde Söylenen Bilmeceleler

Kültür ve edebiyatımızın önemli unsurlarından biri bilmecelelerdir. Bilmecelelerin hem hazırlanması hem de cevaplanması iyi bir zeka ve kültürel donanım gerektirir. Bilmecelelerin hoşça vakit geçirme işlevinin yanında

²⁵ Ahmet Absarılıoğlu'nun 22.11.2012 tarih ve saat 14:00 sularında kendisi ile yaptığımız telefon görüşmesinde verdiği malumat.

²⁶ Ahmet Absarılıoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

²⁷ Ahmet Absarılıoğlu, *a.g.e.*, s. 57.

²⁸ Ahmet Absarılıoğlu, *a.g.e.*, s. 58.

²⁹ Ahmet Absarılıoğlu, *a.g.e.*, s. 73.

çeşitli sanatların bünyesinde barındırması bakımından edebi, çözülmesi için de zeka eğitimi açısından önemi vardır. Yârân sohbetlerinde de hem hoşça vakit geçirmek hem de sonuçları itibariyle zeka eğitimi açısından bilmecelerin varlığını görmekteyiz. Yârân sohbetlerinde sorulan bilmecelelerden bazıları şöyledir:

-Seçemedim kömürden, yemişi yenir amma, ağacı var demirden (ŞİŞ KEBAP)

-Var bir kuyu, içinde suyu, ortasında yılan, ağzında mercan (GAZ LAMBASI)

-Uzak uzak yollardan, bir acayip kuş gelir

Kırma badem dilleri, söyledikçe hoş gelir (MEKTUP)

-Çin çini hamam, kurnası tamam

Bir kız aldım, babası imam (SAAT)

-Mavi atlas, iğne batmaz, makas kesmez, iğne dikmez (SEMA)

-Kat kat ama börek değil, yenir ama elma değil (SOĞAN)

-Hey havayı havayı, yüksek yapar yuvayı

Kuyumcular dökemez, demirciler dövemez (ÖRÜMCEK)

-Değirmen deresi, bükler arası, tadından yarılmış, viran kalası (KAVUN)

-Ben bir ağaç gördüm dalsız budaksız (DÜNYA)³⁰

Yârân Sohbetlerinde Söylenen Tekerlemeler

Tekerlemeler sohbet meclislerinde hoşça vakit geçirmek ve konuşma kabiliyetini geliştirmek bakımından önemli işlev görür. Günümüzde diksiyon yani güzel konuşma eğitimi sırasında da tekerlemelerden yararlanıldığı bilinmektedir. O sebeple yârân sohbetlerinde de tekerlemeler bir yandan hoşça vakit geçirmenin bir aracı iken, diğer yandan da gençler için güzel konuşma ve dil becerisi eğitimi için bir vasıta olur. Ahmet Absarılioğlu'nun verdiği bilgiye³¹ göre yârân sohbetlerinde söylenen tekerlemelerden birkaçı şöyledir:

Adem madene inmiş adem madende badem yemiş madem adem madende badem yemiş niye bize getirmemiş

Şu dağda on beş eşek var. Beş bez yüklü boz eşek, beşi düz yüklü boz eşek, beşi koz yüklü boz eşek.

Al su takatukaları takatukacıya götür. Takatukacı takatukaları takatulamazsa; takatukacıdan takatukaları takatukalatırmadan al, gel.³²

³⁰ Ahmet Absarılioğlu, *Dünya Kültür Mirasımız Yârân*, Kayıkçı Ofset, Çankırı, 2009, s. 81.

³¹ Ahmet Absarılioğlu'nun 22.11.2012 tarih ve saat 14:00 sularında kendisi ile yaptığımız telefon görüşmesinde verdiği malumat.

³² Doğan Kaya, "Folklorumuzda Yanıltmacalar",

http://dogankaya.com/fotograf/sivastan_yaniltmacalar.pdf, 22.11.2012.

Yârân Sohbetlerinde Oynanan Orta Oyunları

Çankırı Yârân sohbetlerinin edebi cephesinden biri de seyirlik oyunlar, diğer bir ifadeyle orta oyunlarıdır. Bunların bir kısmı Çankırı dışında Anadolu'nun değişik yerlerinde de oynanmaktadır. Yârân sohbetlerinde misafirler isterlerse oyunlara katılabilecekleri gibi kendileri de yeni bir oyun gösterebilirler. Başağanın nadiren iştirak ettiği³³ oyunlar Çankırı merkezde ve köylerinde kimi yerlerde aynı kimi yerlerde de değişik adlarla oynanmaktadır.³⁴ Bunların “çoğu çevikliği gerekli kılan ve zekanın cin gibi olmasını temin eden dikkat ve maharet oyunlarıdır.”³⁵ Sohbetlerde oynanan³⁶ belli başlıları şu adlarla bilinir:

“Oyunların başı giriş”, “Samut simit”, “Deveci Birol”, “Topuk dövme (tekerleme)”, “Kuşum”, “Düdük”, “Benim sana verdiğim ne idi”, “Terzi”, “Değirmen”, “Dükkan açma”, “Mahkeme ve daktilo oyunları”, “Berber oyunu”, “Vız vız”, “Vasil”, “Kim vurdu”, “Tavuğu kim yedi”, “Danışmaz”.³⁷

Bu oyunların hepsinden tek tek tafsilatlı bir şekilde bahsetmek yazımın sınırlarını aşacağı için burada yârân sohbetlerinde genellikle ilk oyun olarak oynanan “Oyunların başı giriş” adlı oyundan kısaca söz edilebilir. Söz konusu oyun şöyle oynanmaktadır:

“Ortada halka halindeki oyunculara ekipbaşı oyunu anlatır ve “Sözlerime dikkat edin” diye uyarır ve birden elini uzatarak, “Oyunların başı giriş” der. Ancak oyunbaşı “Giriş” yerine “Çıkış”, “Sıvış” gibi hızlı, aldatıcı kelimeler söyler. Şaşıran oyuncuya ceza verilir, ceza ya tura ile eline vurmak veya hayvan sesi çıkarmak, yahut da güzel bir türkü söylemektir. Oyunbaşı (Ebe) önceleri oyun başlarken ortaya şamdan ve yanan bir mum bulunduğu oyuna “Mum dibi” deyip en alttan kademe kademe yukarı çıkılır. “Mum ortası”, “Leke çanağı”, “Fitili”, “Sitili” der. Eller dururken birden “Uçtu, uçtu, kuş uçtu”, deyince oyuncular “Uçar” diye ellerini yukarı kaldırır. Sonra “Karga uçtu”, “Marka uçtu”, “Leylek uçtu”, “Evlek uçtu” gibi aldatmacalar yapar, yanılanlar cezalandırılır.”³⁸

Diğer yandan, oyunlar hakkında yapılan bir araştırmada bu oyunların sadece eğlendirme işlevinin olmadığı “bireye günlük hayatta kullanabileceği

³³ Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s. 520.

³⁴ Ahmet Absarılioğlu, *a.g.e.*, s. 54.

³⁵ Necati Asım Uslu, *a.g.e.*, s. 522.

³⁶ Bu oyunların bazıları hakkında bir inceleme için bkz. Mehmet Emin Dede, “Çankırı Yârân Geleneğinde Orta Oyunun Yeri ve İşlevi”, *100. Yıla Doğru Çankırı, Çankırı Valiliği IV.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay., Görsel Tanıtım Ajans Basım, Ankara, 2008, s. 619-628.

³⁷ Ahmet Absarılioğlu, *a.g.e.*, s. 54.; Orhan Özkan, *a.g.e.*, s. 45-54.

³⁸ Orhan Özkan, *a.g.e.*, s. 47.

(kullanacağı) pratikler kazandır”ması yönüyle eğitim açısından da önemli olduğu vurgulanmakta; ancak günümüzde yârânda oynanan bir kısım oyunların “davetlilere eziyet etmek ve acı çektirmekten başka hiçbir işlevi ve amacı olma”dığına dikkat çekilmektedir. Araştırmacının, oyun ismi vermeksizin “bu oyunların hiçbir yârânın gerçek felsefesi olan yardımlaşma, misafiri gözetme ve kollama işlevlerine uygun değildir”³⁹ şeklinde de bir sonuca ulaştığı görülmektedir.

Yâran Sohbetlerine Şairlerin Katılması

Kaynakların verdiği bilgiye göre, sayı açısından temelde yârân sohbetlerinin çekirdeğini çavuş ve çalgıcılar hariç yirmi dört kişi oluşturur. Bunlara yârân denilir. İçlerinden birini Başağa olarak seçerler. Bir diğerini yârân kahyası yani Küçükbaşağa yaparlar. İçlerinde de Çavuş adı verilen çevik biri bulunur.⁴⁰ Yârânların dışında bu sohbet âlemlerine elbette misafirler de davet edilir. Genel olarak yârân sohbetlerine kimlerin katıldığı, bunların mesleklerinin ne olduğu elbette merak konusudur. Bu bağlamda yârân sohbetlerine katılanların genelde esnaf oldukları bilinmektedir.

Diğer yandan, yine kaynaklardan öğrendiğimize göre yârân sohbetlerine Çankırı’daki âşıkların da katıldığı anlaşılmaktadır. Bu noktada Çankırlı; Âşık Ali, Cevheriye Bânu, Âşık Sabri, Efkârî, Nuri Baba, Sadık, Yâdî, Yesarî, Ali Dehrî, Bedrî, Bezmî, Cünunî, Hayrî, Hürrem, Mefhârî, Ilgazlı Naili, Mâhî, Vafî, Mecbur, Vehhac, Pünhânî, Rindî, Fahrî, Vahyî, Zahmî, Bezlî, Kadri⁴¹ adlı önemli halk şairlerinin olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca özellikle Yapraklı Panayırı’na Âşık Ömer, Erzurumlu Emrah, Tokatlı Nuri gibi halk şairlerinin katıldığını da göz önüne alırsak Çankırı’nın âşık edebiyatı açısından önemli bir durak olduğu söylenebilir.

Kaynakların verdiği malumata göre, Çankırlı âşıklardan bazıları sohbetlerin müdavimlerindendir. Mesela, şair Kadri bunlardan biridir. Çankırı’da yayımlanan Halk Yolu mecmuasındaki bir yazıdan öğrendiğimize göre asıl adı Ali Kadri olan şair, önceleri İmarek Çarşısı’nda arzuhalcilik yaparak, ömrünün son yıllarında ise Saatçi Abdullah Efendi’ye çıraklık ederek geçinmeye çalışmıştır. Şair Kadri, “... neş’esiyle, nükteli sözleriyle sohbet âlemine başka bir renk, başka bir câzibe ve kaynaş bahş ed”er. “Bir gece sohbet yârânı bir mes’eleyi müzâkere etmişlerdir. “Sohbette müzâkere edilen herhangi bir mes’elenin ifşâ olunmaması ve ifşâ edenler hakkında “sohbette tard” mu’amelesinin tatbîk edilmesi sohbet icâbâtındandır”.

³⁹ Mehmet Emin Dede, *a.g.b.*, s. 627-628.

⁴⁰ Tahsin Nahit Uygur, *a.g.e.*, s. 28.

⁴¹ Hatice Sargın, “Âşıklık Geleneği İçinde Çankırı”, *100. Yıla Doğru Çankırı, Çankırı Valiliği IV.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay., Görsel Tanıtım Ajans Basım, Ank., 2008, s. 553.

Ertesi gün her nasılsa o gece müzâkere edilen mes'elenin ifşâ edildiğini yârân duymuştu”r.

Bu sırrı ifşâ, iğbirâr-ı umûmîyi mûcib oldu. Yârândan her birisi kemal-i ciddiyetle sırrın kim tarafından ifşâ edildiğini düşünür ve “ar”arlar. “Nihayet on beş gün sonra âşık nâmıyla yâd olunan Ali Kadri Efendi'nin ifşâ-yı sırr eylediği anlaşılmıştı”r. “Yârân bu pek sevimli ve sevgili arkadaşlarına tatbik edilecek “sohbetten tard” cezasının elemiyle müte'essirdiler!

“Hüzünlü bir gün, Küçükbaş Ağanın odasında toplanılmıştı”r. “Yârân ağı”amaktadır. Ali Kadri'ye netice-i müzâkereye kadar meclisten ayrı bulunması teklif olun”ur. “Uzun süren müzâkere Ali Kadri'nin tardına hüküm vermek suretiyle neticelenmişti”r. “Ali Kadri'ye karar tebliğ olun”ur.

Ali Kadri, “Allah'a ısmarladık kardaşlarım!” diyerek ve mendiliyle gözlerinden boşanan nedâmet ve meveddet yaşlarını silerek ayrılır. “Yârân üzerinde sihir-kâr ve füsunkâr te'sîrler yapan Ali Kadri'nin şu hüzn-engîz ayrılığından haddinden fazla düşünen ve ağlayan yârân, hemen affına müttefîkan karar ver”irler. “Kâhya kararı tebliğ için gönderil”ir. “Ali Kadri gel”ir.

Yârân ayağa kalk”ar ve Ali Kadri mütevâzı “baş ağanın ellerini” öp”er. Baş ağa onu kucakla”r. “Yârândan her biri hürmet ve samîmîyetle çarpan kalplerinin darbâtını Ali Kadri'nin sineline aks ettirmişlerdi”r. Böylece, şair Kadri'nin “Sevgisi ve samîmîyeti onu afv ettir”ir.⁴²

Bu olay göstermektedir ki Çankırı yârân sohbetlerinde şairler de bulunmuştur. Çankırlı bir Bektaşî şairi olan Âşık Sabri'nin de yârân eğitimi aldığı bilinmektedir. O sebeple yârân sohbetlerinin edebiyatla ilgisi sadece edebi ürünlerin bu meclislerde okunması veya müzik eşliğinde söylenmesi ile değildir. Aynı zamanda çeşitli meslekleri de olan şairlerin yârân sohbetlerine ayrı bir zenginlik ve neşe kattıklarını tahmin etmek zor olmasa gerektir.

Yârân Sohbetlerinin Edebî Eserlerdeki Akisleri

Türk kültüründe modern ifadesiyle somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olan Çankırı sohbet âlemlerinin sanat eserlerine özellikle de edebi eserlere, şiir, hikaye ve romana konu olup olmadığı, söz konusu türlerde bu kültürün işlenip işlenmediği elbette merak konusudur. Bu açıdan baktığımızda çok az da olsa bazı şiirlerde ve romanlarda Çankırı yârân sohbetlerinden bahsedildiği görülmektedir.

⁴² T(ahsin).N(ahid)., “Şair Kadri Efendi”, *Halk Yolu Mecmuası*, Sayı 6 (30 Nisan 1339), s. 87-88'den nakleden Demet Cansız, *Halk Yolu Mecmuası (1923-1927)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İst., 2011, s.141-142.

Cumhuriyet devri Türk romancılarının önde gelen isimlerinden olan Kemal Tahir 1939-1940 yılında Çankırı hapishanesinde kalır. Bu sırada 1939 yılında aynı koğuşı şair Nazım Hikmet ile paylaşır. Nazım Hikmet'in şiirlerinde başta Kelleci Mehmet olmak üzere Çankırlı kimi isimler akseder. Ancak yârândan pek bahsedilmez. Bununla beraber Kemal Tahir, Çankırı hapishanesinde duyduğu yârân sohbetlerinden bazı romanlarında söz eder.

Kemal Tahir'in "Çankırı yârân kültürü özellikle, Kôr Duman romanında ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Bu romanın konusunu Çankırı'nın Yamören adındaki bir köyünde geçen olaylar ve insanlar oluşturmaktadır. Yamören köylüsü fakir, çiftçilikle uğraşan, pek azı gurbeti bilen insanlardır. Buna rağmen eski geleneklerine bağlı, yârân kültürünü devam ettiren bir özelliğe de sahiptir.

Yamören köyünden Kulaksız oğullarından olan Murat, köyün en tahsillisidir. Bu yüzden "Küçük başağa" seçilmiştir. Köy delikanlıları ve özellikle kardeşi Mustafa, kendisinden çok çekinmektedir. Bir gece Topal İsmail ile Pehlivan Vahit, hocanın buğdayını çalmaya giderler. Bunlar hocanın buğdayını çalarken, Topal İsmail, Vahit'e, "korkuyorsun" der o da "Yüreğimdeki Allah korkusu falan değil, Murat ağam duyarsa" diye cevap verir. (Kôr Duman s.21)⁴³ Anlaşılacağı üzere yârân sohbetleri gençlerin eğitiminde belirleyici bir unsurdur. Zira ağalara hem hürmet edilir hem de onlardan bu hürmete bağlı olarak korkulur.

Yârân kültürü çeşitli şiirlere de konu olur. Bu çerçevede özellikle Çankırlı şairlerin kimi şiirlerinde Yârân kültürünün işlendiği görülmektedir. Mesela, Necati Ülker'in "Yârân Meclisi", "O Meclis Yârân Meclisi" ile Sadık Softa'nın "Başağa", Muharrem Demirbaş'ın "Çankırı Yârânleri" adlı şiirleri örnek gösterilebilir.⁴⁴ Necati Ülker, yârânın kendi hayatındaki yerini şöyle ifade eder:

Özlüyorum yârân meclisinde olmayı
O mecliste öğrendim sevmeyi seilmeyi.⁴⁵

Sadık Softa da altı dörtlükten oluşan "Başağa" şiirinde baş ağayı "çağa değer katan", "çağa insanlık öğreten" bir kişi tanımlar ve şiirin sonunda yârânların özelliklerine vurgu yaparak şöyle der:

Eline diline sahip olanlar

⁴³ Geniş bilgi için bkz. Eyüp Akman, "Kemal Tahir'in Romanlarında Yârân Kültürü Ve Âhilik", *Yârân Kültürü Ve Çankırı*, T.C. Çankırı Valiliği İkinci Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı, 17-18 Eylül 2004, s.205-209.

⁴⁴ Necati Ülker, *Geçmişten Geleceğe Çankırı Yârân Kültürü El Kitabı*, Grafiker Ofset, Ank., 2009, s. 83-87.

⁴⁵ Necati Ülker, *a.g.e.*, s. 84.

Diline sözüne malik olanlar
Zekasıyla her dem galip olanlar
Yârânler sıraya geçti başağa⁴⁶

Sonuç

Modern ifadesiyle “somut olmayan kültürel miras”ın bir parçasını Anadolu’nun değişik yerlerindeki sohbet âlemleri oluşturmaktadır. İşte bunlardan biri Çankırı’daki yârân sohbetleridir. Çankırı yârân sohbetleri uzun kış gecelerinde çeşitli meslek gruplarından genç-yaşlı bir kısım insanların bir araya gelip eğlendiği eğlenirken de eğittiği ve eğitildiği bir ortamdır. Müzik ve edebiyatın bu sohbetlerin vazgeçilmez bir unsuru olduğu anlaşılmaktadır. Zira, sohbetlerdeki şiirsel söylem konuşmalara ayrı bir estetik boyut katmaktadır.

Söylenen türküler, maniler, bilmece ve tekerlemeler sohbetlerde bir yandan edebiyatın ayrı bir yerinin olduğunu göstermekte diğer yandan da edebî ürünlerin sohbetlere ne denli zenginlik kattığını ortaya koymaktadır. Bu ürünler katılanların hem birikimlerini sergilemelerine imkân vermekte hem de edebî zevklerini geliştirici bir rol oynamaktadır. Özellikle bilmece ve tekerleme zeka geliştirmeye, tekerlemelerin de konuşma eğitimi katkısının olduğu muhakkaktır. O sebeple sohbetler eğlencenin yanında bir okul işlevi de görmektedir.

Sohbetlerde oynanan seyirlik oyunlar ise bir yandan taşrada tiyatro ihtiyacını karşılarlarken diğer yandan gençlerin bu yöndeki kabiliyetlerini ortaya koymalarına imkân vermektedir. Çankırlı şairlerin bu sohbetlere katılması sohbetlerdeki edebî zevki ve neşeyi artırmış olsa gerektir. Bu durum aynı zamanda sohbetlere katılanların kültürel seviyesini ve çeşitliliğini de göstermektedir. Sadece İstanbul’da helva sohbetlerinde değil taşradaki sohbetlerde de edebiyatın varlığını yârân sohbetlerinden hareketle söylemek mümkündür. Nihayet, Çankırı’nın ve dolayısıyla Türk milletinin son derece önemli bir geleneği olan yârân sohbetleri az da olsa bir kısım edebî eserlere konu olmuştur. Gönül ister ki yârân sohbetleri değişik eserlerde daha da fazla işlensin. Buna ilave olarak yârân kültürü hakkında daha fazla araştırma ve derleme çalışmaları yapılması son derece elzemdir.

⁴⁶ Necati Ülker, *a.g.e.*, s. 85.

Kaynaklar

Absarılioğlu, Ahmet (2009), *Dünya Kültür Mirasımız Yâran*, Ahi yârân Meclisi Gençlik Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği Kültür Yay., Kayıkçı Ofset, Çankırı.

Kıymaz, Ahmet (1996), *Çankırı Yöresi Yaren Kültürü*, Ankara.

Ak, Coşkun (2001), *Şair Padişahlar*, KTB Yay., Ankara.

Akman, Eyüp (2004), “Kemal Tahir’in Romanlarında Yâran Kültürü Ve Âhilik”, *Yâran Kültürü Ve Çankırı*, T.C. Çankırı Valiliği İkinci Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, ÇANKIRI, 17-18 Eylül.

Artun, Erman (2012), “Türk Halk Kültüründe Mani Söyleme Geleneği Manilerin İletişim Boyutu ve İşlevselliği”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/artun_mani.pdf, 22.11.2012., s.1.

Ayvazoglu, Beşir (1993), *Aşk Estetiği*, Ötüken Yay., İstanbul.

Cansız, Demet (2011), *Halk Yolu Mecmuası* (1923-1927), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul.

Dede, Mehmet Emin (2008), “Çankırı Yârân Geleneğinde Orta Oyunun Yeri ve İşlevi”, *100. Yıla Doğru Çankırı, Çankırı Valiliği IV.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay., Görsel Tanıtım Ajans Basım, Ankara.

Doğanay, Mehmet (2006), “Bir Mekân unsuru olarak İstanbul’un Ahmed Midhat Efendinin Romanlarına Tesiri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 15, Ağustos, s.102-103; <http://sbe.dumlupinar.edu.tr/15/95-108.pdf>, 18.11.2012.

Kaya, Doğan (2012), “Folklorumuzda Yanıltmacalar”, http://dogankaya.com/fotograf/sivastan_yaniltmacalar.pdf, 22.11.2012. *Mecmua-i Münşeat*, 06 MK Yz.A 2610, vr.17a.

Mirzaoglu, F.Gülay (2012), “Bir Tarihi Türkü: Cezayir”, http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/mirzaoglu_03.pdf, s.9., 22.11.2012.

Özdemir, Nebi (1997), “Türkiye’deki Halk Eğlenceleri Ve Kış Eğlenceleri”, *V. Milletlerarası Halk Kültürü Kongresi, Halk Müziği Oyun ve Tiyatro, Eğlence Seksiyon Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Hagem Yayınları, Ankara 1997, s. 284’ten naklen

<http://yarenevi.wordpress.com/category/helva-sohbeti/>, 18.11.2012.

Özkan, Orhan (2006), *Çankırı Gelenekleri ve Yâran Kültürü*, Çankırı Valiliği Kültür ve Sanat Yayınları, Kayıkçı Mat., Çankırı.

Sargın, Hatice (2008), “Âşıklık Geleneği İçinde Çankırı”, *100. Yıla Doğru Çankırı, Çankırı Valiliği IV.Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri*, Çankırı İl Kültür Turizm Müdürlüğü Yay., Görsel Tanıtım Ajans Basım, Ankara.

Uslu, Necati Asım (2005), “Çankırı Yârân Sohbetleri ve Oğuz Töresi”, *Karatekin Eli, Yâren Diyârı Çankırı’dan Sözler*, Kelebek Mat., İstanbul.

Uygur, Tahsin Nahit (2002), *Çankırı Halk Edebiyatı*, Okuyan Adam Yay., 1. Bsk., Ankara.